

КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК ЮРИДИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ
МИЛИЦИЯНЫН ГЕНЕРАЛ-МАЙОРУ Э.А. АЛИЕВ АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИИМ АКАДЕМИЯСЫ

Д 12.19.592 Диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК 347.78+004.7(575.2)(043.3)

Арзыматова Элиза Бактыбековна

ИНТЕРНЕТ ТАРМАГЫНДАГЫ АВТОРДУК УКУКТАРДЫ КОРГОО:
ЭЛ АРАЛЫК УКУК ЖАНА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
МЫЙЗАМДАРЫ

12.00.10 – европалык укук; эл аралык укук
12.00.14 – административдик укук; финансы укугу; маалыматтык укук

юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
Авторефераты

Бишкек-2020

Диссертациялык иш Кыргыз мамлекеттик юридикалык университетинин административдик жана финансы укугу кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчиси:

Керезбеков Канат Керезбекович
юридика илимдеринин доктору, профессор,
Кыргыз Республикасынын Жогорку
Кеңешинин депутаты

Расмий оппоненттер:

Айдарбаев Сагынгали Жоламанович
юридика илимдеринин доктору, профессор,
аль-Фараби атындагы КазУУнун эл аралык
мамилелер факультетинин деканы

Жеенмырзаева Беназир Жеенмырзаевна
юридика илимдеринин кандидаты,
Кыргыз Республикасынын милициянын
генерал-майору Э.А. Алиев атындагы Ички
иштер министирлигинин Академиясынын
изилдөө борборунун башкы инспектору
(окумуштуу катчы)

Жетектөөчү уюм:

Борис Ельцин атындагы Кыргыз-орус славян
университетинин юридикалык факультетинин
административдик жана финансы укугу
кафедрасы, дареги: Бишкек ш., Чүй пр., 42

Диссертация 2020-жылдын 17-декабрында саат 12.30 Кыргыз мамлекеттик юридикалык университетинин жана милициянын генерал-майору Э.А. Алиев атындагы Кыргыз Республикасынын ИИМ Академиясынын алдындагы юридика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча түзүлгөн Д 12.19.592 диссертациялык кеңештин отурумунда корголот, дареги: Бишкек шаары, Чүй пр., 180 а. конференц-зал (ауд. 412).

Диссертация менен Кыргыз мамлекеттик юридикалык университеттин дареги: 720001, Бишкек ш., Чүй пр. 180а жана милициянын генерал-майору Э.А. Алиев атындагы КР ИИМ академиясынын дареги: 720083, Бишкек ш., Ч.Валиханов көч. 1а илимий китепканаларынан, ошондой эле диссертациялык кеңештин <http://www.ksla.kg> сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2020-жылдын «16» - ноябрында таркатылды.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
ю.и.к.**

Анаркулова Э.С.

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Теманы изилдөөнүн актуалдуулугу маалыматтык технологиялардын масштабдуу өнүгүшү чыгармаларды кайра чыгаруу жана аларды жайылтуу мүмкүндүгүн жеңилдетүү аркылуу, ошону менен бирге авторлордун да башка укук ээлеринин да укуктарын бузууга мүмкүндүк берүү менен, автордук укуктун чыгармачыл объекттерин ар түрдүү ыкмалар менен жазып алууга, жайылтууга жана пайдаланууга мүмкүндүк берүүчү ар түрдүү каражаттардын жайылышына алып келгендигинде турат.

Бүгүнкү күндө глобалдуу телекоммуникация системасын колдонбогон адам ишмердиги чөйрөсүн табуу кыйында турат. Алардын эң кеңири жайылганы – маалымат алмашуунун бардык түрлөрүн, анын ичинде автордук укук менен корголуучу түрүн да жүзөгө ашырууга мүмкүндүк берүүчү Интернет тармагы. Бул окуя эл аралык автордук укук системасы үчүн иш жүзүндө революциялык болду.

Интернеттин кеңири мүмкүндүгү эң жаңы деңгээлге чыгууга мүмкүндүк берди жана Интернет тармагында корголуучу объекттерди укуксуз жайылтуу сыяктуу автордук укуктун мындай бузууларынын арышын кеңейтти. Жаңы укуктук режимди түзүү, калыптандыруу жана улуттук мыйзамдарга жаңы укуктук жөнгө салуу механизмдерин киргизүүнүн зарылдыгын чакырат.

Интернетте автордук укуктар чөйрөсүндө укук бузуулардын санынын көбөйүшү жана бузуулардын бир кыйла жаңы түрлөрүнүн санынын өсүшү бир тараптан авторлордун жана укук ээлеринин, экинчи тараптан коомдун эл аралык интеллектуалдык менчикте пайда болгон жана жашаган кызыкчылыктарынын балансына коркунуч келтирет.

Бирок, бул көйгөй укуктук теорияда көп тараптуу жана терең орун албагандыктан, IT технологиясынын өзгөчөлүгүн эске алганда, бул милдет укук жаратууда гана эмес, укук колдонуу практикасында да орун алган эмес.

Укук ээлери санарип чөйрөсүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, өзүлөрүнүн укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо чараларынан тышкары автордук укуктардын объекттерин коргоонун техникалык каражаттарын түзүү зарыл болгон кырдаалда калышкан. Бирок атайын техникалык коргоо каражаттарын түзүү бул коргоо формаларын алып салууну кепилдеген жаңы техникалык каражаттардын пайда болушуна жана ийгиликтүү ишке ашырылышына алып келгендигин практика көрсөттү.

Интернет тармагынын пайда болушунун натыйжасында келип чыккан автордук укуктарды коргоо чөйрөсүндөгү көйгөйлөрдү натыйжалуу чечүү жана аны автордук укуктарды массалык бузуу үчүн пайдалануу, автордук укук боюнча ар түрдүү өлкөлөрдүн мыйзамдарын шайкеш

келтирүү жана бирдейлештирүүгө багытталган эл аралык келишимдерсиз мүмкүн эмес. Мында укуктук ченемдерди шайкеш келтирүүнү ишке ашыруу укуктук гана эмес, эл аралык уюмдар иштеп чыккан жана кабыл алган сунуш актыларын дагы пайдалануу менен жүргүзүлөт. Бул процессте эл аралык-укуктук ченемдерди түзүүгө зарыл болгон багыттарга кызмат кылуучу ар түрдүү өлкөлөрдүн улуттук мыйзамдары дагы мааниге ээ.

Бүгүнкү күндө Интернетке карата колдонулуучу эл аралык укук эч кимдин күмөнүн жаратпайт, ал эми Интернет өз кезегинде эл аралык укукка колдонулат. Интернетти пайдалануунун трансчекаралык жөнгө салуу чөйрөсү эл аралык укуктун мейкиндигинде жаткан милдеттерди жана маселелерди чечүүнүн бүтүндөй комплекси менен байланышат.

1996-жылы Дүйнөлүк интеллектуалдык менчик уюму (ДИМУ) Интернетте автордук жана чектеш укуктардын объекттерин пайдалануунун өзгөчөлүктөрүн жөнгө салууга багытталган жана бул объекттерди техникалык каражаттар менен укуктук коргоону камсыз кылуучу ченемдерди камтыган эки эле аралык келишимди иштеп чыккан жана бекитүүгө чечим чыгарган. Интернет тармагын пайдалануунун өсүшүн жана ага автордук жана чектеш укуктар чөйрөсүндөгү укук бузуулардын санынын көбөйүшүн эске алуу менен түзүлгөн. Автордук укук боюнча ДИМУнун бул келишими (АУК) жана аткаруу жана фонография боюнча ДИМУ келишими (АФК). Кыргызстан бул эки эл аралык келишимге кол койгон жана ратификациялаган өлкөлөрдүн катарына кирет. Бул эки эл аралык келишимдерге кошулган мамлекеттер өзүнүн улуттук мыйзамдарына автордук жана чектеш укуктардын объекттерине жаткан Интернетте аларды коргоо учурларында авторлор жана укук ээлери тарабынан пайдаланылган корголуучу техникалык каражаттарды санкцияланбаган курчоону токтотууга жана алдын алууга мүмкүндүк берүүчү укуктук чараларды камтыган ченемдерди киргизүүгө тийиш. КР мыйзамдарына ушул келишимдердин имлентацияланышына карабастан, аларды ишке ашырылбайт жана практикалык жактан колдонулбайт.

Ушуга байланыштуу, Интернет тармагында автордук укукту коргоо чөйрөсүндөгү улуттук мыйзамдарды өркүндөтүү жана ушул укуктун бузуучуларын жоопкерчиликке тартуу, ошондой эле ушул чөйрөдөгү ыйгарым укуктуу органдардын иштөө көйгөйү курч бойдон турат.

Интернетте пайдаланылган автордук укуктарады эл аралык коргоодо көйгөлөрдүн айрым көлөмү келтирилген милдеттенмелерди түзөт. Биздин улуттук мыйзамдарды бул көйгөйлөрдү чечүү ыкмалары азырынча жок, ушул изилдөөнүн жаңылыгы муну менен шартталат. Мындан теориялык изилдөө, илимий иштеп чыгуу жана аларды чечүүнүн практикалык чараларынын зарылдыгы келип чыгат.

Интернет глобалдык тармагынын тез өнүгүшүн эске алуу менен колдонуучу автордук укуктун объектине дүйнөнүн кайсы бурчунан кайсы убакта болбосун жеткиликтүүлүктү ала алат. Бул жагдайлар Интернетте

автордук укук жөнүндө мыйзамдар менен байланышкан маселелерди деталдуу изилдөөгө көңүл бурууга мажбурлайт.

Азыркы дүйнөдөгү бул факторлордун натыйжасында улуттук укуктук системадагы нормалдуу көрүнүштөр глобалдык тенденциядан ажыроосу мүмкүн эмес. Бул процессте мамлекеттердин өз ара көз карандуулугу туруктуу күчтөнөт. Эл аралык укуктун улуттук укуктун ченемдерден үстөмдүгүн камсыз кылуу эл аралык принциптерди, ченемдерди жана концепцияларды улуттук укукта пайдаланууну камсыздайт.

Баяндалгандарды эске алуу менен дал ушул автордук укук эл аралык-укуктук коргоодо өзгөчө мааниге ээ болгондугу менен актуалдуулугун белгилейбиз.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар менен байланышы. Диссертациялык изилдөөнүн темасы демилгелелүү болуп саналат.

Диссертациялык иштин максаты эл аралык укуктун принциптерин, эл аралык келишимдердин жоболорун, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын, Интернет тармагында аларды пайдаланууда автордук укуктарды коргоо чөйрөсүндөгү сот практикасын кылдат талдоо, ошондой эле жогоруда көрсөтүлгөн чөйрөдө улуттук мыйзамдарды өркүндөтүүнүн зарылдыгын негиздөө болуп саналат.

Диссертациялык иште төмөнкүдөй милдеттер чечилет:

1. Интернетте пайдаланууда эл аралык автордук укуктарды, автордук укуктун объекттерин заманбап коргоонун негиздерин теориялык изилдөөнү жүзөгө ашырылат.

2. Автордук укукту коргоо чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин принциптери жана ченемдери, ошондой эле Интернеттен аларды пайдаланууда келип чыккан укуктук мамилелерге карата таасири талданат.

3. Автордук укукту жөнгө салуунун коллизиялык көйгөйлөрү, автордук укукту коргоо чөйрөсүндөгү эл аралык макулдашуулардын принциптерине жана ченемдерине мамлекеттин Интернеттеги укуктук мамилелеринин кыйла өнүккөн укуктук жөнгө салууларынын мыйзамдык тажрыйбасынын таасири аныкталат.

4. Интернетте автордук укукту ишке ашыруунун көйгөйлөрү, ошондой эле автордук укук системасындагы электрондук китепканалардын укуктук режиминин көйгөйлөрү изилденет.

5. «Тармактык» деп аталган субъекттердин чөйрөсү, Интернетте автордук укуктарды бузууда алардын ролу жана жоопкерчиликти бөлүштүрүү каралат жана аныкталат.

6. Автордук укуктарды коргоо жана Интернетте автордук укуктардын объекттерин коргоонун техникалык каражаттары чөйрөсүндөгү улуттук мыйзамдардын укуктук ченемдерин түзүүгө эл аралык укуктун

принциптеринин жана эл аралык келишимдердин ченемдеринин ролу жана таасири аныкталат.

7. Теориялык изилдөөгө жүргүзүлгөн талдоонун негизинде анын ичинде автордук укуктарды коргоо чөйрөсүндө эл аралык келишимдердин ченемдерин имплементациялоо жолу менен улуттук мыйзамдарды өркүндөтүү боюнча сунуштар туюндурулат.

Алынган натыйжалардын илимий жаңылыгы жүргүзүлгөн изилдөөдө Интернет аркылуу автордук укуктун объекттерин пайдалануу, Интернет тармагында топтолгон коомдук мамилелерге эл аралык укуктун таасири, эл аралык укукту өнүктүрүүгө Интернеттин таасири менен байланышкан эл аралык-укуктук жөнгө салуу маселелеринин комплексин изилдөөдө ачып берилген. Изилденүүчү чөйрөнү эл аралык-укуктук жөнгө салуунун көйгөйлөрүн аныктоо, биздин мыйзамдардагы бул көйгөйлөрдү чечүүнүн ыкмаларынын азырынча жоктугу ушул изилдөөнүн жаңылыгын шарттайт.

Алынган натыйжалардын практикалык баалуулугу жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжалары ченем жаратуу ишине пайдаланылышы мүмкүндүгү менен бекемделет.

Диссертациянын түзүлгөн корутундулары жана суунуштары укук колдонуу практикасында, интеллектуалдык менчик чөйрөсүндөгү адистердин квалификациясын жогорулатуу боюнча курстарда, автордук жана башка укук ээлеринин укуктарын коргоонун стратегиясын иштеп чыгууда пайдаланылышы мүмкүн.

Иш адистердин кеңири чөйрөсү үчүн окуу куралы катары пайдаланууга мүмкүн.

Жүргүзүлгөн изилдөө ошондой эле окуу процессинде «Эл аралык укук», «Интеллектуалдык менчик», «Автордук укук» жана «Маалыматтык укук» сыяктуу дисциплиналарды окутууда пайдаланылышы мүмкүн.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор.

1. Айрым мамлекеттерде автордук укуктарды укуктук жөнгө салуулары менен салыштырып алганда эл аралык автордук укук өзүнүн өзгөчөлүктөрүнө ээ экендиги менен негизделет, алар төмөндө берилет:

– автордук укуктарды коргоонун улуттук системасы, коргоонун шарттары, көлөмү, мөөнөтү дүйнөнүн ар бир өлкөсүндө олуттуу айырмаланат;

– мамлекетти административдик-аймактык бөлүнүү чыгармаларды пайдаланууда бөгөт болуп саналат;

– эл аралык автордук укукту түзүү үчүн мамлекет өзүнүн күчүн жыйноого тийиш, автордук укукту коргоо чыгарма жаралган мамлекеттин аймагы менен чектелет жана башка мамлекеттердин аймагына жайылтылбайт; мында автор тарабынан жаралган мүнөз чексиз жана алар жашаган жерине, жынысына, курагына, расасына, улутуна, диний ишенимине ж.б. карабастан ар бир колдонуучу үчүн түзүлөт. Автордук

укуктун объекттери мамлекеттин аймактык бөлүнүшүнө карабастан бүткүл дүйнө боюнча ийгиликтүү жайылуу касиетине ээ.

– маалыматтык, коммуникациялык технологияларды өнүктүрүү, Интернет тармагынын аймактык чегинин жоктугу мамлекеттик аймактык чек арасы жок, бир да мамлекеттин ченемдик укуктук актылар менен жөнгө салынбаган мейкиндиктин пайда болушуна алып келди. Ушул мейкиендикте чыгармаларды пайдалануу чыгармаларга карата автордук укуктарды берүүнүн аймактык принцибине баш ийбейт;

– эл аралык автордук укук системасынын субъекттери катары мамлекет, эл аралык уюмдар, юридикалык жактар, жеке адамдар (жаран, чет элдик жарандар, жарандыгы жок адамдар) чыгат, ошондой эле Интернетте автордук укуктарды коргоонун маселелерин эл аралык интеграциялоо процессине эл аралык «тармактык жамаат» катышпаса мүмкүн эмес.

2. Интернет тармагында жарыяланган чыгармалардын автордук укуктары корголгондугу менен негизделет. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында Интернетте корголгон автордук укуктардын объекттерин жана формаларын аныктоодо түз көрсөтмөлөрдүн жоктугу, Интернетте автордук укуктун объекттерин укуктук коргоо фактыларын таануу үчүн тоскоолдук болуп саналат.

3. Чыгарманын санариптик түрү техникалык каражаттардын жардамы менен жазууга теңелгендиги, ал эми заманбап санарип технологиялары Кыргыз Республикасынын мыйзамдары жана «Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен каралган материалдык алып жүрүүчү болуп саналарын таануу зарылдыгы негизделет. Интернет тармагына чыгармаларды жарыялоо материалдык алып жүрүүчүлөргө чыгармаларды бекитип берүү болуп саналат, анткени Интернет өзү маалыматтарды сактоо системасы болуп саналат.

4. Тармакта автордук укуктарды коргоону натыйжалуу өнүктүрүүгө мамлекеттик, «тармактык» жамааттын, эл аралык уюмдардын, жарандык коомдун ж.б. биргелешкен күч-аракетинин натыйжасында гана жетишүүгө болот. мында Интернетти жөнгө салуу укуктук ченемдер жана техникалык эрежелер менен жүзөгө ашырылууга тийиш.

5. Адабий жана көркөм чыгармаларды коргоо жөнүндө Берн конвенциясынын 5-беренесинин 2-пунктунда каралган «коргоонун көлөмү» термини автордук укуктун көлөмүн ээлөөнүн укуктуулугун, чыгарманын оригиналдуулугун, автордук укуктун объектисинин корголгондугун аныктоо маселелерин камтый тургандыгы менен негизделет.

Берн конвенциясынын эрежелери: «белгиленген конвенциянын жоболорунан тышкары коргоонун көлөмү өлкөнүн мыйзамдары менен жөнгө салуу менен коргоого муктаж болгон анын укуктарын коргоо үчүн авторго берилүүчү коргоонун каражаттары менен бирдей», ошондой эле автордук укуктун объекттине ээ болуунун мыйзамдуулук маселелерин, чыгармалардын оригиналдуулугун, өлкөнүн мыйзамдары боюнча коргоого

муктаж болгон автордук укуктун объекттеринин корголдугун аныктоодо колдонулууга тийиш.

6. Интернетке салыштырмалуу жарандык жүгүртүмдө баарынан мурда сатуу жолу менен чыгармалардын нускаларын жайылтууга гана укукту кароо жаңылыштык. Чыгармалардын санариптик түрүнүн, Интернет тармагынын маалыматтык-телекоммуникациялык өзгөчөлүгү, ага чогулган мамилелер, виртуалдык эмес дүйнөдө өз ара аракеттенүүнүн адаттагы түрлөрүнөн олуттуу айырмаланат. Интернетке салыштырмалуу чыгармаларды жайылтууга карата укук калыпка салынган укуктун мурдагы салттуу түшүнүгүнөн кыйла кеңири түшүнүккө ээ болууга тийиш. Атап айтканда, Интернетте чыгармаларды жайылтуу менен колдонуучуларга анын акы төлөнүүчү же акысыз экендигине карабастан, чыгармаларды алууга жана аларды көчүрүп алууга мүмкүндүк берген ар кандай иш-аракеттерди түшүнүү сунушталат.

7. Электрондук китепканалардын укуктук статусун мыйзамдуу түрдө аныктоо зарыл экендиги негизделет.

Китепканалык максатта чыгармаларды пайдалануу жөнүндө далилдерди колдонуунун негизинде автордук укуктарды бузууну жокко чыгаруу максатында Электрондук китепканадан жөнөкөй сайттардын (Интернет маалыматтык ресурстары) айырмасынын так критерийлерин так аныктоо керек.

Издөнүүчүнүн жеке салымы болуп дүйнөлүк Интернет тармагында чыгармачыл иштин натыйжаларын активдүү колдонуу менен татаалдашып кеткен автордук жана чектеш укук чөйрөсүндөгү Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын өркүндөтүүгө багытталган бир катар новеллаларды иштеп чыгуу саналат.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо. Жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжалары жана аларга негизделген корутундулар менен сунуштар Кыргыз мамлекеттик юридикалык университетинин Административдик жана финансылык укук, Эл аралык укук жана дүйнөлүк саясат кафедрасынын кеңейтилген отурумундагы талкуу процессинде апробациядан өттү. Диссертациянын негизги жоболору көптөгөн илимий-практикалык конференцияларга, тегерек столдорго жана семинарларга катышуу менен сунушталды.

Диссертациянын натыйжалары жарыялоолордо толук чагылшы. Диссертациялык изилдөө процессинде алынган илимий натыйжалар автордун 7 илимий жарыялоолорунда толук чагылдырылды.

Иштин түзүмү. Диссертация киришүүдөн, өзүнө сегиз параграфты камтыган үч главадан, тыянактан жана пайдаланган адабияттардын тизмесинен турат.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө теманы тандоо, анын актуалдуулугу, максаты жана милдеттери негизделди, изилдөөнүн методологиялык негиздери баяндалды, илимий жаңылыгы аргументтелди, изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү аныкталды.

Биринчи глава “Интернетти эл аралык укуктук жөнгө салуу, Тармакта автордук укук объекттерди пайдалануу” деп аталып, автордук укуктарды эл аралык укуктар менен жөнгө салууга тиешелүү маселелер ачылат, Интернет тармагынын табиятынын жана анын өзгөчөлүгүнүн Тармакта пайда болгон укуктук мамилелерине тийгизген таасири изилденет, ошондой эле Интернетте автордук укуктун объекттерин коргоонун техникалык каражаттарын эл аралык укуктук жөнгө салуу талдоого алынат. Ушул глава өзүнө үч бөлүмдү камтыйт.

Параграф 1.1. Автордук укуктарды эл аралык укуктук жөнгө салуу маселеси изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөнү камтыган диссертациянын биринчи бөлүмүндө көрсөтүлөт. Автордук укуктун иштеп жаткан принциптерин сактоо өлкөдөгү автордук укукту коргоону ченемдик жөнгө салуунун абалынын көрсөткүчтөрүнүн бири болуп саналат деген башка адистердин позициясына автор тарабынан тилектеш пикир айтылат. Эл аралык келишимдерге катышкан ар бир мамлекеттин улуттук мыйзамдары жогоруда аталган принциптерге формалдуу түрдө шайкеш келиши керек, ошондой эле аларды иш жүзүндө аткаруу боюнча иштиктүү механизмдерди түзүүгө тийиш [Гришаев С.П. Автордук укук. - М.: Норма, 2011.]

Диссертациялык изилдөөнүн теориялык базасын маалыматтык укуктун жана эл аралык укуктун илимпоздору менен изилдөөчүлөрүнүн эмгектери түзөт.

Изилдөөдө ата мекендик жана чет өлкөлүк укук тануучу-илимпоздордун, ошондой эле эксперттердин илимий көз караштары чагылдырылган: Айдарбаев С.Ж., Алишева А.Б., Алексеев С.С., Бوروبашов Б.И., Бачило И.Л., Баймаханов М.Т., Вилинов А.А., Гришаев С.П., Кerezбеков К.К., Камытов К.Т., Кадыралиева Т.Н., Кадыркулов А.А., Ковалева Н.Н., Минков А.М., Молдоев Э.Э., Наумов В.Б., Новоселова Л.А., Лукошук И.И., Оморов Р.О., Омукеева Н.А., Рассолов И.М., Саматов О.Ж., Сабырова К.Ж., Саргалдакова Ж.З., Серго А.Г., Сергеев А.П. жана башкалар.

Бул теманын актуалдуулугуна карабастан, бул окумуштуулардын көңүлүнө сейрек түшөт, анткени көпчүлүк авторлор Интернеттеги автордук укукту коргоого көңүл бурбастан, жалпысынан автордук укукту камсыз кылуу жана коргоону карашат. Бирок, ошого карабастан, бул жаатта кызыгууну жараткан монографиялык эмгектер бар, мисалы, бул тема

П.Д. Барановскийдин «Интернеттеги интеллектуалдык менчикти коргоонун эл аралык укуктук көйгөйлөрү» (2005) аттуу диссертациясында изилденген.

Бирок, изилдөөлөрдүн көпчүлүгү жалпы эле Интернеттеги укуктук мамилелерди укуктук жөнгө салууга байланыштуу экендигин белгилеп кетүүгө болот, мисалы, А.М.Минковдун «Интеллектуалдык менчикти эл аралык коргоо» (2004), Н.А.Дмитриктин «Интернетти колдонуу менен субъективдүү жарандык укуктарды жүзөгө ашыруу» (2007), Р.А.Будниктин «Ачык маалымат тутумдарында чыгармаларды пайдаланууда автордук укукту коргоонун укуктук режими» (2008), Э.М.Макарованын «Ишкердик ишмердүүлүктө Интернетти колдонууну укуктук жөнгө салуу көйгөйлөрү» (2009), Ю.А.Карауловдун «Дүйнөлүк маалымат мейкиндигиндеги автордук укукту укуктук жөнгө салуу (укук колдонуу практикасын салыштырмалуу талдоо)» (2009), А.А.Вилиновдун «Интернет маалыматтык-телекоммуникациялык тармагын пайдаланууда автордук жана чектеш укуктарды коргоо маселелери» (2012), Р.Ш.Курамагомедовдун «Автордук жана чектеш укуктарды сактоонун техникалык каражаттарын укуктук коргоо» (2012), А.Б.Алишеванын «Интернет мамилелерин укуктук жөнгө салуу (Кыргыз Республикасынын мисалында)» (2013), М.Ф.Радайкиндин «Интернет чөйрөсүндө автордук укуктун субъекттеринин кызыкчылыктарынын тең салмактуулугун камсыз кылуучу укуктук механизмдер» (2013), Г.Ж.Жакшылыкованын «Кыргыз Республикасында маалыматтык коопсуздукту укуктук жөнгө салуу» (2014), Ж.Э.Бейшекееванын «Интеллектуалдык укуктарды административдик-укуктук жана эл аралык-укуктук коргоонун укуктук аспектилери» (2020) аттуу эмгектеринде автордук укукту коргоого көп көңүл бурулган эмес.

Интернеттеги автордук укукту коргоо жаатындагы изилдөөлөрдүн анча-мынча көлөмү биз тандаган изилдөө темасынын актуалдуулугун жана андан аркы изилдөөлөрдүн зарылдыгын тастыктайт.

Ушул диссертацияда автордук укукту эл аралык-укуктук жөнгө салуунун колдонуудагы бардык механизмдерин изилдөөгө аракетер көрүлдү. Диссертант тарабынан автордук укуктук маанилүү өзгөчөлүгү катары алардын так аймактык мүнөзү болуп саналары далиленет. Башкача айтканда, жалпы эреже боюнча автордук укуктун иш-аракети чыгарма жаралган мамлекеттин аймагы менен чектелет. Бул башка мамлекеттерде чыгарма корголбойт жана автордун макулдугусуз жана ага сый акы төлөөсүз эле каалагандай пайдаланса болот дегенди билдирет. Мында изденүүчү тарабынан автордук укугу корголгон чыгармалардын мүнөзү аймактык табиятка ээ экендиги бөлүп көрсөтүлөт, кайсы өлкөнүн жараны болуп саналарына, кайсы жерде жашарына, жынысына, расасына, улутуна жана диний ишенимине карабастан, түзүлөт жана адамдарга даректелет.

Диссертант ушул параграфта автордук укук жаатында келип чыккан жөнгө салуу предмети болуп саналган укук мамилелерине кирген колдонуудагы эл аралык келишимдерге терең талдоо жүргүзөт.

Эл аралык келишимдерде жайылтуу укугун жокко чыгарууга басым жасалат, бул чыгармаларга карата укукту жокко чыгарууга жатпайт. Материалдык алып жүрүүчүлөрдүн ээси үчүнчү жактарга сатууга, белекке берүүгө же башка түрдө өткөрүп берүүгө болот; мында материалдык алып жүрүүчүлөрдүн автордук же чектеш укуктардын объекти камтылып, сатылган товарга карата иш-аракеттерге менчик укугунун макулдугун алуусу талап кылынбайт. Мындай принцип абдан адилеттүү, анткени башка учурларда каалаган товарды кайра сатуу үчүн менчик ээсинен уруксат алууга туура келмек. Ошондо материалдык алып жүрүүчү каалагандай жайылта алат, аны көчүрүп кайрадан чыгарууга эч кимдин укугу жок.

Автордук укук жаатындагы бардык эл аралык макулдашуулардын негизги милдеттери алгач бир өлкөдө пайда болгон, тиешелүүлүгүнө жараша бул конвенцияга катышкан башка өлкөлөрдүн аймагында автордук укукту коргоо болуп саналат.

Интернет бүгүнкү күндө таптакыр жаңы сапатка ээ болду: ал коомдук, экономикалык, саясий жана күнүмдүк турмуштун жаңы форматында турат. Интернет массалык көрүнүштүн анык өзү болду: оюн-зоок жана бош убакыттын, жарнама жана өзүн-өзү презентациялоонун, айрым онлайн-бүтүмдөрдүн жана контракттардын, заманбап коомду түзүүнүн жана өнүктүрүүнүн олуттуу социалдык жана экономикалык факторлору болуп калды. Интернет социумдун жөн гана бөлүгү эмес, көптөгөн өзүнүн виртуалдык процесстери менен реалдуу адамдык социумга таасирин тийгизген, спецификалык виртуалдык социум болуп калды деп айтууга болот.

Ушул бөлүктө диссертант авторлордун тыянактарына кошулат, анда глобалдык маалыматтык-коммуникациялык тармак реалдуу нерселерди көчүрүүсүз өзүнүн жеке социалдык түзүмүнө ээ, өзүнүн ар кандай сегменттерине, системасына, түзүмчөлөрүнө, өзүнүн колдонуучуларына, маалыматка жеткиликтүүлүк критерийлерине ылайык өзүнүн тармактык жамаатына, өзүнүн жеке-инсандык жана бизнес-кызыкчылыктарына ылайык, маалымат агымдарын башкарууга, саясий жогору баалоолорго, психологиялык берилүүлөргө, мотивдерге, максаттарга, орнотууларга, баарлашууларга өзгөчөлүктөргө жана маалыматтык өз ара аракеттенүүлөргө ээ *[Курбатов В.И. Сетевые сообщества интернета как социальные конструкты // Ж.Гуманитарий юга России. – 2012-ж.]*.

Диссертант доктриналдык булактарга терең талдоо жасады, анын негизинде интернеттен бир катар изилдөө-пионерлери белгиленип, интернетти мамлекет тарабынан белгиленген укуктук ченемдер жана эрежелер менен эмес, консенсус жана инженердик жөнгө салуу жолу менен формалдуу эмес негизде контролго алууга болорун болжолдоого болот, анткени интернет аймактык укуктук чектен ашып өтүүгө жөндөмдүү.

Автордук укуктун өзгөчө табиятын жана Интернет тармагынын чек аралык мүнөзүн эске алуу менен, диссертант эл аралык келишимдердин

жоболору улуттук мыйзамдарды бирдейлештирүүдө, автордук-укуктук коргоонун көрсөтүүнүн бирдиктүү принциптерине жана талаптарына ылайык келтирүүдө олуттуу роль ойнору жөнүндө тыянак чыгарат. Бул жоболор чет элдик авторлордун жана келишим түзгөн мамлекеттердин аймактарында укук ээлеринин укуктарын коргоону камсыз кылуунун чоң маанисине ээ.

1.2-параграф. Интернет жана тармакта келип чыккан укук мамилелерине карата анын өзгөчөлүктөрүнүн таасири Интернеттин глобалдык тармагынын табиятын жана Тармакта келип чыккан укук мамилелерине карата спецификалык таасир көрсөткөн анын өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө арналган.

Интернет бүгүнкү күндө «муздак согуштун» кесепетинен келип чыккан бүткүл адамдык маанилүү жетишкендиктери болуп саналары белгилүү. «Муздак согуш» мезгилинде өкмөттүк аскердик тапшырыктарды аткарган бир нече америкалык уюмдардын, университеттердин жана компаниялардын алдына душмандын ракеталык-ядролук чабуулунда жетекчилик менен ар кандай бөлүмдөрдүн, ар кандай аскер бөлүктөрү менен өз ара байланышуу мүмкүндүгүн сактоого мүмкүн болгон ар кандай түзүмдөр менен байланышуу тутумун түзүү милдети коюлган. Бул тутум тутумдун айрым бөлүктөрү иштен чыгып, жараксыз абалга келип калган учурларда да байланышуу жана маалыматтарды берүүнү камсыз кылынууга тийиш болчу.

Диссертант Интернет тармагынын пайда болуусунун жана өнүгүүсүнүн бардык процессин тарыхый ретроспективде, Интернетке түз жеткиликтүүлүк пайда болгон жана эл аралык космостук станцияга жеткен 1969-жылдан тартып 2010-жылдын 22-январына чейин талдоо жүргүзөт.

Интернет глобалдык чек ара мүнөзүн алып жүрөт, ошону менен бирге Жер планетасындагы реалдуу мейкиндигинде мамлекеттердин административдик-аймактык чектеш чек араларды эч кандай бириктирбестен маалыматтар агымынын кыймылын Тармакта эркин жүзөгө ашырат. Интернетте бардык коммуникация, иштиктүү иш, маалыматтарды сактоо, ар кандай бүтүмдөрү жасоо мамлекеттерди чек араларынан көз карандысыз жүзөгө ашырылат. Тармакта бирдиктүү укуктук мейкиндиктин жоктугу мамлекеттердин чек араларын эркин кесип өтүүгө мүмкүндүк түзөт.

Бирок Интернет тармагынын табиятына тиешелүү көз караштардын чачкындуулугу көрсөткөндөй, укуктук планда бул глобалдык тармак өзүнө камтыган бирдейлештирилген түшүнүктөр жок. Айрым авторлор укуктун субъекти, юридикалык жак, укуктук жөнгө салуунун предмети, ушуга окшогон космостук мейкиндиктин өзгөчө объекти ж.б. деп эсептейт. Интернетти массалык маалымат каражаты деп эсептөө жөнүндө талаштуу пикирлер бар.

Жүргүзүлгөн талдоонун негизинде диссертациялык изилдөөнүн автору Интернет юридикалык жакты мүнөздөгөн белгилерге ээ эмес жана

аларга ээ болбой тургандыгын белгилейт. Бирдиктүү уюштуруучулук жок, дүйнөнүн бир дагы өлкөсүндө Интернет башкаруунун уюштуруучулук түзүмүнө ээ эмес, эл аралык уюм катары түзүлгөн эмес жана өз ара аракеттенбейт. Обочолонгон мүлктөрү жок, анткени анда пайдаланылган маалыматтык жана материалдык ресурстар ар түрдүү субъекттерге таандык (байланыш каналдары телекоммуникациялык компанияларга; магистралдык тармактын программалык жана аппараттык камсыз кылуу ушул тармактын ээсине таандык; компьютерлер колдонуучуларга таандык).

Андан тышкары, Интернет кандайдыр бир өз алдынча укуктарды жана милдеттерди алып жүрүүгө жөндөмсүздүгү тууралуу фактыны көрсөтөт. Интернетти пайдалануудан келип чыккан ар бир укуктук мамилелер үчүн укуктук жөндөмгө ээ болгон конкреттүү субъект бар. Мисалы, кардарды контрагент Тармагына кошуудагы укуктук мамилелерде Правайдер келип чыгат, Интернет аркылуу түзүлгөн бүтүмдөр боюнча төлөмдөрдү жүзөгө ашырууда, Сатуу-уюму Тармагы аркылуу кандайдыр бир товарларды сатып алууда контрагент болуп Төлөм системасы жардамга келет. Жогоруда келтирилген бардык мисалдарда бул укук мамилелеринин объекттери, жоопкерчиликтиң көлөмү, анын мүнөзү ар кандай, иш жүзүндө таптакыр кесилишпейт.

Тармак өзүнөн өзү эч кандай кызматтарды көрсөтө албайт, ар кандай компьютерлерди бири-бирине кошуу кызматтарынан тышкары, адамдардын ортосундагы байланышты жеңилдеткен техникалык жетишкендик болуп саналат. Аларды байланыштырган компьютердин ортосундагы эмес адамдардын ортосундагы байланыш Интернеттин негизги багыттары болуп саналат. Мында компьютерлерди өз байланыштыруу көз ирмемдик убакыт. Маалыматтардын өтүүсү байланыш каналдарынын сапатынан же болбосо компьютердин кубаттуулугунун начардыгынан улам болот.

Тиешелүүлүгүнө жараша диссертант Интернетти укуктун объекти катары кароого мүмкүн эместиги жөнүндө жасалган тыянакты негиздейт. Практика көрсөткөндөй провайдер өзүнүн локалдык тармагына колдонуучуну акысыз кошот жана Интернет тармагында маалыматтарды кабыл алуу жана өткөрүп берүү кызматын көрсөтүүгө алар менен келишим түзөт, бул укук мамиллеери байланыш каналын ижаралоо сыяктуу бааланат. Колдонуучу провайдер менен кызмат көрсөтүү келишими же бобосо ижара келишими менен укук мамилелесин түзүүгө киришет. Эгерде колдонуучу Тармакта кандайдыр бир бүтүмдөрдү жасаса, ал жасаган кандайдыр бир бүтүмгө жараша тиешелүү контрагенттер менен мамиле жаралат – бул акы төлөнүүчү фильмдерди көрүү, товарларды жана кызматтарды сатып алуу-сатуу, Интернеттен тышкары белгилүү жана колдонулган накталай эмес эсептердин эрежелерин пайдалануу менен ар кандай төлөм системасынын жардамы менен жүзөгө ашырууга мүмкүн.

Интернет компьютердик тармак болуп саналуу менен өзүнөн-өзү жаңы товарларды же материалдык же материалдык эмес мүнөздөгү

объекттерди жаратпайт. Интернет колдонуучуларга маалыматтарды алууга, аларды алмашууга, тармактык продукцияларды түзүүгө, аларды Тармакка жайгаштырууга, өз ишин, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жарнамалоого, өз продукциясын сатууга ж.б. мүмкүндүк берет. Ошондой эле диссертант тарабынан Интернеттин транс чек арасы Интернеттин архитектурасынын транс чек арасынын, анын көп деңгээлдүү технологиялык инфратүзүмүнүн натыйжасы болуп саналат, ал эми анын глобалдуулугу жана транс чек аралык түзүлүүсү бүтүндөй анын ички жана ажырагыс касиеттери болуп саналат.

1.3-параграф. Интернетте автордук укуктун объекттерин коргоонун техникалык каражаттарын эл аралык укуктук жөнгө салуу азыркы убакта Интернет ааламдын тармагында автордук укукту коргоонун колдонуудагы каражаттарына арналган. Автор тарабынан Интернет тармагынын татаалдашкан транс чек аралык мүнөздөгү автордук укукту коргоо институтунун укуктук табиятын ачууга жана изилдөөгө карата аракеттер жасалган.

Азыркы убакта автордук укук чөйрөсүндө Интернет тармагындагы эң көп жайылган жана коркунучтуу кылмыштын түрлөрү бул программалык камсыз кылууга, аудиовизуалдуу чыгармаларга, адабий чыгармаларга, маалыматтар базасына карата пиратчылык болуп саналат. Жаңы технологиялардын өнүгүшүндө укук ээлери өзүнүн укуктарын коргоонун укуктук механизмдерин жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын гана пайдалануу жетишсиз натыйжалуу деп эсептөө менен автордук укуктун объекттерин коргоонун техникалык каражаттарын ылдамдык менен колдонуп баштоого алып барат.

Көчүрүп алууга тоскоол болгон же белгиленген төлөм режиминде гана көчүрүүгө мүмкүн болгон электрондук документтерге атайын куралдар коюлушу мүмкүн. Мисалы, Интернет ааламдык тармагындагы коммерциялык сайттар сайтка кирүүчүлөр менен макулдашуу түзүүнүн негизинде анча чоң эмес төлөө менен сайта жайгашкан материалдарга жеткиликтүүлүк берет. Андан тышкары, коммерциялык сайттар материалдарга санкция салынбай жеткиликтүү болгон учурларда колдонуучулардын иш-аракеттерин байкоого мүмкүн болгон техникалык контролдун натыйжалуу системасына ээ.

Ушул бөлүктө диссертациялык изилдөөнүн автору автордук укук жаатында мурда кабыл алынган жана күчүнө кирген салттуу эл аралык келишимдерде Интернет тармагында автордук укуктун объекттерин пайдалануу маселелерине тиешелүү жоболор каралбагандыгын адилеттүү белгилейт. Алар мындай жоболорду камтууга мүмкүн эмес эле, анткени Интернет тармагы аркылуу интеллектуалдык менчиктин объекттерин пайдалануунун натыйжасында келип чыккан көйгөйлөрдөн мурдараак түзүлгөн.

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн негизинде диссертант автордук укуктун объекттерин коргоонун техникалык каражаттары чыгармаларга

жеткиликтүүлүк контроль системасынын атайын түрүн алып жүрөрүн жана алар тарабынан корголуучу объекттердин ажырагыс жоболору болушу мүмкүн экендигин аныктаган. Диссертант Интернет тармагында же компьютердик түзүлмөнүн серверинде жайгашкан файл түрүндө болушу мүмкүн экендигин көрсөткөн авторлорго кошуларын билдирет. Алар көрүү, угуу, окуу үчүн, санарип түрүндө жазылган же болбосо кандайдыр бир материалдык алып жүрүүчүлөрдө жазылган чыгармаларды көчүрүү үчүн пайдаланылган түзүлмөлөрдө жана программаларда жасалат. *[Курамагомедов Р.Ш. Проблемы обеспечения правовой охраны технических средств защиты авторских и смежных прав // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права, 2012 - №3].*

Ушул бөлүктө диссертант тарабынан Кыргыз Республикасынын мыйзамына автордук жана чектеш укуктардын объекттеринин укук ээлеринин укугун бузган мыйзамсыз иш-аракеттерге автордук укуктарды коргоонун техникалык каражаттарын текшерүү үчүн алардын ээлери тарабынан сунушталган жасап чыгарууга, сатууга, сатуу сунуштарына, импорт, ижарага берүүгө, жарнаманы жүзөгө ашырууга, программалык камсыз кылууга, түзүлмөлөрдү жана компоненттерди ээлөөгө киргизилген укуктук ченемдерди киргизүү тастыкталган.

Андан тышкары, автордук укуктарды коргоонун техникалык каражаттарын текшерүүгө тыюу салган Мыйзамды киргизүү маанилүү болуп саналары жөнүндө тыянак чыгарат, ошондой эле укуктук коргоого жана автордук укукту коргоонун техникалык каражаттарын укуктук коргоонун натыйжалуу механизмдерине карата укуктук ченемдерди карайт.

Ошондой эле диссертант тарабынан диссертациялык иштин ушул бөлүмүндө камтылган «автордук жана чектеш укуктарды коргоонун техникалык каражаттары» терминин автордук аныктоо сунушталат.

Экинчи глава «Интернеттин транс чек аралык табиятын шарттаган автордук укукту эл аралык укуктук жөнгө салуунун көйгөйлөрү» деп аталып, автордук укуктук жөнгө салуунун мазмуну жана коллизиялык көйгөйлөрүн чечүүнүн жолдору жана колдонулган укукту аныктоонун өзгөчөлүгү, Интернетте автордук укуктарды ишке ашыруу көйгөйлөрү, ошондой эле автордук укуктун системасында электрондук китепканалардын укуктук режиминин көйгөйлөрү ачылат. Глава үч бөлүмдөн турат.

Диссертациялык изилдөөнүн **объекти** болуп глобалдык Интернеттеги укуктук камсыздоо жана автордук укукту коргоо процессинде өнүгүп жаткан коомдук мамилелер саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн **предмети** болуп автордук укуктун корголуучу объекттерин пайдаланууда Интернетте пайда болгон укуктук мамилелерди эл аралык-укуктук жөнгө салуунун ыкмаларына жана аргаларына тийиштүү доктриналык булактардын жоболору, эл аралык укуктун ченемдери, колдонуудагы мыйзамдардын ченемдери, Кыргыз Республикасынын жана чет мамлекеттердин соттук практикасы саналат.

Диалектикалык таанып билүү методу, таанып-билүүнүн жалпы илимий жана атайын методдору, атап айтканда, анализ жана синтез, тутумдук-түзүмдүк, формалдуу-логикалык, салыштырма-укуктук, статистикалык ж.б.ыкмалар изилдөөнүн **методдору** болуп саналган.

2.1-параграф. Автордук укукту жөнгө салууда колдонулган укуктун коллизиялык көйгөйлөрү деп аталып, чет элдик элементтер мене татаалдашкан автордук укук жаатындагы укук мамилелерин регламенттөө үчүн автордук укукту коллизиялык жөнгө салууда жана колдонулган укукту аныктоодо келип чыккан көйгөйлөрдүн маңызын изилдөөгө арналган.

Эл аралык келишимдер негизинен бул келишимдердин ченемдерине негизделген материалдык-укуктук жазууларда камтылат. Автордук укук чөйрөсүндө укуктук жөнгө салуу материалдык-укуктук ыкма менен жүзөгө ашырылат. Бирок эл аралык келишимдерде ошондой эле материалдык ченемдер менен бирдей анча чоң эмес коллизиялык ченемдер бар, алар автордук укуктун корголгон объекттерине карата колдонулуучу укуктун маселелерин аныктайт.

Интернет тармагында автордук мамилелерди ишке ашыруу ошондой эле тиешелүү мамилелерге карата иш жүзүндө колдонууга кыйынчылык жараткан коллизиялык ченемдерди критикалык башкача түшүнүү зарылдыгы менен шартталат. Негизги карама-каршылык Интернеттин аймактык эмес мүнөзү менен белгилүү бир мамлекеттин аймагына – жайгашуусу, зыян келтирүү орду, милдеттерди аткаруу орду, чыгарма жаралган өлкө, коргоону талап кылган өлкө ж.б. таянган байланыштардын белгиленген коллизиялык ченемдеринин негизинде пайда болот

Диссертант тарабынан бул туюндурма «коргоо талап кылынган өлкө» деген түшүнүктү түшүндүрүү көйгөйүн жаратат. Ушул термин соттук ишти караган өлкөгө, укук ээси коргоого алууну каалаган өлкөгө, автордук укук бузулган аймактагы өлкөгө тиешелүү болушу мүмкүн экендиги белгиленет. Ушуга байланыштуу, «коргоо талап кылынган өлкө» түшүнүгүн «коргоо талап кылынган өлкө үчүн» деген мааниде түшүнүүнү сунуштайт.

Ошондой эле ушул бөлүмдө коллизиялык маселелер «тармактык» мамилелерди укуктук жөнгө салууда дагы өзгөчө орунду ээлейт. Интернеттин ааламдык мүнөзү укук коргоо Тармагы менен байланышкан чыр-чатактарды кайсы укук колдонуу органдары кароого тийиш жана кайсы укукту колдонууга тийиш экендигин аныктоонун олуттуу көйгөйлөрүн түзөт.

Тармакта жарыяланган чыгармаларга карата колдонуудагы «чыгарма жаралган өлкө» коллизиялык принцибин колдонуу мүмкүн эмес. Интернетте мамлекеттин аймактык бөлүнүү түшүнүгү жок, Интернетте айрым функционалдык жана улуттук сегменттерге карата мамлекеттин юрисдикциясы жөнүндө маселе чечилген эмес. Интернетте улуттук

сегменттерди тиешелүү мамлекеттердин юрисдикциялык аймагы менен аныктоо мүмкүн жана ушул маселенин ачыктыгын киргизе алат. Бирок, Интернет түзүмдүк тармак болуп саналбагандыктан, ошондой эле функционалдык домендердин көптүгүнөн сайттарды каттоонун ордун белгилөөдө кыйынчылык жаратат.

Интернетте жарыяланган чыгармалардын жаралуу ордун белгилөө кыйынчылыгынын келип чыгышында ар түрдүү альтернативдүү критерийлери катары – автордун туруктуу жашаган же убактылуу жашаган жери сунушталды.

Азыркы учурда көптөгөн мамлекеттердин сот практикасы тийиштүү мамлекеттик юрисдикция чөйрөсүндө улуттук тармактык мейкиндикти камтуу жолу менен барууга аракеттенип жатышат. Мында жогорку деңгээлдеги функционалдык домендерге карата АКШнын мисалында көрсөтүлгөндөй, жогорку деңгээлдеги домендерди каттоону жүзөгө ашырган орган жайгашкан аймакта мамлекеттин юрисдикциясын орнотуу тенденциясы байкалууда.

Башка критерийлерге карата, атап айтканда кибермейкиндик шарттарында зыян келтирүүчү кесепеттердин чабуул коюу ордуна карата алсак, мисалы, интеллектуалдык иштин натыйжасында мыйзамсыз чыгарууну каалаган өлкөдө интеллектуалдык менчик укугуна иш жүзүндө бузуу чабуулу коюлушу мүмкүн.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде автор ушу бөлүмдүн тыянактарынын бири катары коллизиялык юрисдикция маселелери жана Интернетте колдонулган укук БУУ, ЕС, ЕАЭБ ж.б. атайын уюмдарынын жана «тармактык жамаат» эл аралык бейөкмөт уюмдардын алкагындагы универсалдуу эл аралык макулдашуулардын укуктук ченемдерин бирдейлештирүү жолу менен чечилүүгө тийиш болгон абдан татаал маселелердин чөйрөсүн өзүнө камтый тургандыгын белгилейт.

2.2-параграф. Интернетте автордук укуктарды ишке ашыруунун көйгөйлөрү деп аталып, өзүнө Интернет тармагына жайгаштырылган интеллектуалдык иштин натыйжаларына карата автордук укукту камсыз кылууда келип чыккан ойлордун жана көйгөйлөрдү талдоону камтыйт.

Сайтты маалыматтык жактан толтурууга жоопкерчиликти сайттын ээси тартат. Сайтка жайгаштырылган кандай гана болбосун маалымат мыйзамдуу болууга тийиш, бул эрежеге сайттын ээси өзү жайгаштырбаган маалымат дагы баш ийүүгө тийиш. Сайттын администратору колдонуучулар жайгаштырган бардак билдирүүлөрдү үзгүлтүксүз модерациялап турууга тийиш. Антени сайтка кирүүчүлөр негизинен жашыруун ат мене киришет, эреже бузгандыгы үчүн тийиштүү чараларды колдонууга жүрүм-турумдун жана сүйлөөнүн бирдиктүү эрежелерин иштеп чыгуу зарыл.

Диссертант пиратчылыктын кыйла жайылган ыкмаларынын бири – укук ээсинин макулдугусуз башка чыгармаларды башка сайттарга

жайгаштыруу же тесерисинче сайттарга жайгашкан чыгармаларды басма ЖМК жайгаштыруу экендигин далилдейт. Мыйзамсыз жайгаштыруу деп электрондук почта аркылуу жөнөтүүлөр дагы түшүнүлөт. Окурмандардын көңүлүн бир кыйла маанилүү деталга бурабыз – чыгармага жана анын электрондук версиясына болгон автордук укук ар түрдүү адамдарга тиешелүү болушу мүмкүн. Мисалы, авторго же тиешелүүлүгүнө жараша жумуш берүүчү басмаканага тиешелүү болушу мүмкүн. Айрым интернет-ресурстар жарыялоонун эрежелерин белгилешкен, анда сайтка жарыялоонун колдонуудагы эрежелери автордун макулдугу менен чыгарманын электрондук версиясына өзгөчө укук ресурстун уюштуруучуларына тиешелүү болуп саналат [*Дашян М. Электронная публикация: вопросы правовой защиты // Бизнес-адвокат. - №14. - 2002*].

Диссертант Интернетте ошондой эле колдонуучулардын кыйла ыңгайлуу навигациясы жана тез жайгашуусу үчүн көп пайдаланылуучу маалыматтар, фреймдерди – браузердин экранында атайын терезени пайдалануу популярдуу болуп жаткандыгын белгилейт. Колдонуучу экрандан бир нече фреймдерди көрөт, арлардын бири активдүүлүк болуп саналат. Анда колдонуучу иштейт жана ага керектүү маалыматты сурап алат. Башка фреймдер экранда пассивдүү катышат жана колдонуучу аларды активдүү катары тандап алганча күтө турат.

Сайтта өзүнүн фреймдеринде башка баракчаларды көрсөткөндө фреймдерди колдонуу автордук укукту бузуу мүмкүндүгүн түзөт. Андан тышкары колдонуучулар жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу үчүн компьютердин эс тутумуна материалды көчүрүп алууга болот. Бул чыгармаларды чыгаруу – автордун өзгөчө мүлктүк укугу, ал эми укук ээсинин уруксаты менен колдонуучулардын чыгарманы көчүрүү иш-аракети мыйзамдуу болуп саналат. Демек, Интернет тармагынын ар бир колдонуучусу өзүнүн компьютерине чыгармаларды көчүрүп алуу үчүн укук ээсине суроо-талап жиберүүгө тийиш. Эгерде оң жактуу жооп келген учурда дагы, маалымат колдонуучуга тикелей эмес, бир нече аралыкта сервер, тармак түйүндөрү аркылуу келет, материал көчүрүп алган жерде ар бир катышуучу чынжырчасы ушул материалдарды чыгарып алууга уруксат алууга тийиш.

Ушуга байланыштуу, диссертант тарабынан санарип чөйрөсүндө маалыматтарды издөөдө жана кароодо чыгармаларды көчүрүп алууга укукту таануу чөйрөсүндөгү маселелерди кыйла так мыйзамдык жөнгө салуу талабын баса белгилейт. Антпесе автордук укукту реалдуу бузуучуларынын юрисдикциялык жоопкерчиликтен качуу мүмкүндүгү бар. Андан тышкары, колдонуучулар тарабынан чыгармаларды мыйзамдуу пайдалануунун кепилдигин караган, эл аралык деңгээлде программалык камсыз кылуунун стандарттанын бекитүү зарыл.

Андан тышкары, диссертант тарабынан изилдөө жүргүзүү процессинде Интернетте автордук укукту массалык бузуунун булагы азыркы убакта Интернетте көп кездешкен Интернет-сайттардын – торрент-

трекерлердин атайын ишмердиги болуп саналат. Мындай сайттын администрациясы маалыматтардын гана каталогун түзөт жана мета маалыматтар жөнүндө статистикалык маалыматтарды чогултуунун жүзөгө ашырат. Өзүнүн серверлеринде алар чыгармаларды камтыбайт. Чыгармалар ушул сайтка кошулган колдонуучулардын өзүндө болот. Торрент-трекерлердин иши аркылуу ар бир адам калааган убакта калаган жерден Интернет аркылуу аны кызыктырган чыгармага жеткиликтүүлүк ала алат. Атайын программалык камсыз кылуу керектүү чыгарманы башка колдонуучулардан табууга мүмкүндүк берет. Бул сайттардын ишин чыгарманы мыйзамсыз баарына таратуу үчүн шарттарды түзүү катары квалификациялоого болот. Бирок чыгарманы жүктөлгөн контентти көчүрүп алууну сунуштоо менен иш жүзүндө колдонуучу өзү таратат, алар муну гана шарттабастан, чыгарманы мыйзамсыз жайылтууну техникалык жүзөгө ашырат.

Ошентип, колдонуучуларга чыгармаларды мыйзамдуу пайдалануу кепилдигин камсыз кылган программалык камсыз кылуунун стандарттарын эл аралык деңгээлде бекитүү зарыл экендигин баса белгилейт.

2.3-параграф. Автордук укук системасындагы электрондук китепканалардын укуктук режиминин көйгөйлөрү деп аталып, изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн автордук укук системасындагы электрондук китепканалардын укуктук режиминин көйгөйлөрүн изилдөөнүн натыйжаларын, ошондой эле автордун көз карашында натыйжалуу болгон чечүүнүн жолдорун өзүнө камтыйт.

Санарип технологиясынын пайда болушу, Интернетте кеңири мүмкүндүк жана анын бүткүл дүйнө боюнча жайылышы басма маалыматтарга жеткиликтүүлүк маселесинде китепкана контекстинде түзүлгөн укук тартибине карата төңкөрүштү жасайт. Ушуга байланыштуу, диссертант тарабынан Кыргызстанда азыркы убакта электрондук ресурстарга карата китепканалар ишин укуктук жөнгө салуу «Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө» КР Мыйзамынын 20-беренесинин 2-пунктунда бекитилген. Ошентип, башка мамлекеттерге караганда кыргыз мыйзамдары авторлордун жана башка укук ээлеринин укугун чектөө жана алып салуу маселесине анча катуу эмес мамиле кылат.

КР мыйзамдарында, атап айтканда «Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө» КР Мыйзамынын 20-беренесине ылайык, билим берүү уюмдары уюмдары окуу жана изилдөө максаттарында китепканалар жана архивдер тарабынан жеке адамдардын суроолору боюнча жыйнактарда, газеталарда жана башка мезгилдүү басылмаларда мыйзамдуу түрдө жарыяланган айрым макалаларды жана чакан көлөмдөгү чыгармаларды, мыйзамдуу түрдө жарык көргөн жазма чыгармаларынын (сүрөттүү же сүрөтсүз) кыска үзүндүлөрүн, автордун макулдугусуз жана автордук сый акы төлөбөстөн, бирок чыгармасы пайдаланылып жаткан автордун ысмын жана өздөштүрүү булагын сөзсүз көрсөтүү менен, пайда табууну көздөбөй турган бирден

нускада чыгарууга гана укуктуу. Ошондой эле санарип түрүндө көрсөтүлгөн, анын ичинде санарип түрүндө берилген чыгармалардын нускалары, анын ичинде китепкана ресурстарын өз ара пайдалануу тартибинде берилүүчү чыгармалардын нускалары санарип түрүндө ушул чыгармалардын көчүрмөлөрүн кайра чыгаруу жана таратуу мүмкүнчүлүгүн болтурбоо шартында убактылуу пайдаланылууга мүмкүнчүлүк берилген чыгармалардын нускаларын убактылуу пайдалануу автордун макулдугусуз жана автордук сый акы төлөбөстөн берүү укугуна ээ болгон субъекттер чөйрөсүнө архивдер кирбейт.

Алар ошондой эле пайда табууну көздөбөстөн бирден нускада билим берүү мекемелери тарабынан жыйнактарда, газеталарда жана башка мезгилдүү басылмаларда мыйзамдуу түрдө жарыяланган айрым макалаларды жана чакан көлөмдүү чыгармаларды, мыйзамдуу түрдө жарыяланган жазма чыгармаларынын (сүрөттүү жана сүрөтсүз) кыска үзүндүлөрүн кайра чыгарууга жол берилет.

Интернетте керектүү маалыматтарды издөөдө биз китепкана деп аталып, өзүнүн таризделиши, пайдалануу эрежелери, кандайдыр бир талаптардын жоктугу ж.б. боюнча башка китепканалардын айырмаланган сайттарды көрөбүз. Маңызы боюнча алар жөнөкөй сайт болуп саналат.

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжасында автор тарабынан китепканалык максаттан чыгармаларды пайдалануу жөнүндө далилдерди колдонуунун негизинде автордук укуктарды бузууну жокко чыгаруу максатында жөнөкөй сайттардын (Интернет маалыматтык ресурстардын) электрондук китепканалардан айырмасынын критерийлерин так аныктоо жөнүндө тыянак жасалды. Электрондук китепканалардын укуктук статусун мыйзам менен аныктоо зарыл.

“Улуттук мыйзамдарды өркүндөтүүнүн актуалдуу маселелери” деп аталган үчүнчү бөлүмдө Интернетте провайдерлердин ролу жана Тармакта автордук укукту бузгандыгы үчүн жоопкерчилиги, ошондой эле Интернетте автордук укуктун объекттерин мыйзамсыз пайдалануудан коргоонун өзгөчөлүктөрү каралды.

3.1-параграф. Интернетте провайдерлердин ролу жана Тармакта автордук укуктарды бузгандыгы үчүн жоопкерчилиги деп аталып, Интернет тармагында автордук укуктарды бузгандыгы үчүн провайдерлердин жоопкерчилигинин ролу жана даражасын талдоого арналды.

Интернет провайдерлеринин жоопкерчилиги жөнүндө сөз кылуу менен кеп жергиликтүү интернет провайдерлери жөнүндө бараткандыгын түшүнүүбүз зарыл, анткени алгачкы континент аралык провайдерлер улуттук жана региондук операторлорго трафики гана сатышат, ал эми алар өз кезегинде трафики жергиликтүү провайдерлерге сатышат. Тигиниси дагы, мунусу дагы Интерне колдонуучулары менен түз иштешпейт. Бирок улуттук жана региондук провайдерлер колдонуучулар менен түз иштешет жана иш жүзүндө жергиликтүү провайдерлер болуп саналышат.

Интернетке өзүнүн сайтын жайгаштыруу үчүн провайдерлер менен келишимдин башка түрүн – хостинг келишимин түзүү зарыл. Бул келишим колдонуучунун төлөп коюусу менен, провайдер серверинен эркин дискалуу мейкиндигин алууга мүмкүндүк берет.

Тармакка катышуучулардын мамилелеринин өз ара аракеттенүү механизмдин өзгөчөлүгүн талдоо интернет провайдерлеринен тышкары маалыматтык-коммуникациялык тармактарда автордук чыгармаларды пайдаланууга ылайыктуу маалыматтык ортомчулардын белгилерине көбүрөөк даражада ээ болгон маалыматтык ортомчуларга файл алмашуучу жана социалдык Интернет ресурстарынын (торрент-трекерлер, социалдык тармактар ж.б.) операторлоруна кайрылгандай эле мамиле кылышат.

Провайдерлердин жоопкерчилиги уюштуруу-техникалык мүмкүндүгү каалаган убакытта өзүнүн колдонуучулары менен маалыматтык коомдук мамилелерде аракеттенүүгө таянат. Аракеттенүү формасы бир топ ар түрдүү: маалымат алмашууну блоктоодон тартып берилген маалыматтын мазмуну жөнүндө үчүнчү жактарды маалымдоого чейин [Наумов В. *Проблема ответственности информационных провайдеров // Материалы Третьей всероссийской конференции «Право и Интернет: теория и практика» // <http://www.russianlaw.net/law/books/book-law-net.htm>].*

Ушул бөлүмдө автор бүгүнкү күндө дүйнөдө Интернет тармагында болуп жаткан авторлордун жана башка укук ээлеринин укуктарын бузгандыгы үчүн провайдердин жоопкерчилигинин үч мамилеси бар. Бул мамилелер иште толук сүрөттөлгөн.

Ушул бөлүмдүн тыянактарынын бири катары диссертант тарабынан Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарына «Маалыматтык ортомчулук» терминин киргизүү сунушталат, автордук түшүнүк ошондой эле иште берилет.

3.2-параграф. Интернетте автордук укуктун объекттерин мыйзамсыз пайдаланууну коргоо деп аталып, диссертант тарабынан автордук укуктун объекттерин мыйзамсыз пайдалануудан коргоонун колдонуудагы механизмдерин изилдөө автордук укук институтунун спецификасын эске алуу менен мындай коргоо процессин өркүндөтүү боюнча бир катар багыттарды иштеп чыгуу аракеттери көрүлдү.

Заманбап дүйнөдө интеллектуалдык менчик маанилүү ролду ойнойт, ал эми аны менен байланышкан маселелерге олуттуу көңүл бурулат.

Жөнгө салуунун бирдиктүү мейкиндик укугунун жоктугу Интернеттин транс чек аралык, ааламдык мүнөзү, мамилелердин мыйзамдык жөнгө салынбагандыгы авторлорду жана башка укук ээлеринин укуктарын санарип чөйрөсүндө корголуучу чыгармаларды мыйзамсыз жайылтуу жана пайдалануу түрүндө массалык бузууларга алып келүүдө.

Диссертант белгилегендей, Тармактын кеңири техникалык мүмкүндүгү автордук укук корголгон объекттерди Компьютердик Тармакта

санарип түрүндө жеңил жана тоскоолдуксуз жайгаштырууга мүмкүндүк берди. Мындан тышкары, Интернет авторлордун жана укук ээлеринин укуктарын эске албастан автордук укуктардын объекттерин контролсуз чыгарууга жана жайылытууга мүмкүндүк берет.

Интернетте автордук укуктарды коргоо чөйрөсүндөгү көйгөйлөрдү изилдөө менен, санарип чөйрөсүндө ата мекендик улуттук жана укук колдонуу практикасын өркүндөтүү жолу менен, ар кандай адистердин пикирлерин жалпылоо, жогоруда баяндалган материалдарга таянуу менен диссертант тарабынан ар кандай деңгээлдеги укуктук ченемдик актыларды түзүүдө конкреттүү сунуш-көрсөтмөлөр сунушталды.

Диссертант тарабынан жасалган тыянактардын бири катары Интернет тармагында жарыяланган чыгармалардын автордук укугунун корголушу жөнүндө тыянак чыгат. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында Интернетте автордук укугу корголгон объекттерди жана алардын түрлөрүн аныктоодо түз көрсөтмөнүн жоктугу, Интернетте автордук укуктун объекттерин укутук коргоонун фактыларын таануу үчүн тоскоолдук болуп саналбайт. Санарип түрүндөгү чыгарма техникалык өнүккөн каражаттардын жардамы менен жазууга теңелиши мүмкүн, ал эми азыркы санарип технологиясы Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарында каралган материалдык алып жүрүүчүлөр болуп саналат.

ТЫЯНАКТАР

Интернет түйүнүндө автордук укуктарды коргоо маселесине арналган теориялык жана аналитикалык изилдөөлөр, эл аралык укук жаатында жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына изденүүчүгө бир катар тыянактарды жана жоболорду түзүүгө мүмкүндүк берди.

1. Интернетте автордук укуктун объекттерин пайдаланууда автордук укукту эл аралык заманбап коргоонун негиздерин теориялык жактан изилдөө айрым мамлекеттерде автордук укуктарды укуктук жөнгө салууну салыштыруу менен эл аралык автордук укукта олуттуу өзгөчөлүк бар экендигин көрсөттү. Азыркы убакта Интернетте эл аралык автордук укуктан сырткары автордук укуктун объекттерин укуктук коргоону камсыз кылуу мүмкүн эмес.

2. Интернеттин транс чекаралуулугу Интернеттин архитектурасынын транс чекаралуулугунун натыйжасы, анын көп деңгээлдүү технологиялык инфратүзүмү болуп саналат, ал эми анын глобалдуулугу жана транс чекаралык иштеши анын бүтүндөй ички жана ажырагыс касиеттери болуп саналат.

Интернет укуктун жаңы объекти болуп саналбайт, аны материалдык жыргалчылыкка, мүлккө, маалыматтарга же чыгармачылык иштин натыйжаларына карата өзгөчө укукка теңештирүүгө болбойт. Интернет юридикалык жактарды мүнөздөгөн белгилерге ээ эмес – уюштуруучулук биримдикке ээ эмес, жеке обочолонгон мүлккө ээ эмес, эл

аралык уюм катары түзүлгөн эмес, дүйнөнүн бир да өлкөсүнө кошулган эмес, өз алдынча укукка жана милдетке ээ эмес.

Интернет тармагында келип чыккан коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуу эл аралык кооперацияларды жана кызматташтыкты өнүктүрүүнүн негизинде эл аралык укук менен жүзөгө ашырылууга тийиш.

3. Кыргыз Республикасынын колдонуудагы мыйзамдарында Интернетте автордук укуктун объекттерин коргоо, түздөн-түз көрсөтмө берүүнүн жоктугу укук ээлеринин уруксатысыз Интернетте автордук укуктун объекттерин пайдалануу чексиз мүмкүн деп эсептелет. Чыгарманын санариптик түрү өнүккөн техникалык каражаттардын жардамы менен жазууга теңелиши мүмкүн, ал эми санариптик технологиялар Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинде жана «Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында каралган материалдык алып жүрүүчүлөргө теңештирилет. Интернет тармагында чыгармаларды жарыялоо чыгарманы материалдык алып жүрүүчүлөргө бекитүү болуп саналат.

4. Эл аралык автордук укук Интернетте автордук укуктун объекттерин коргоо үчүн жетишсиз, Тармакта автордук укукту коргоону натыйжалуу өнүктүрүүгө мамлекеттердин, «тармактык» жамааттын, эл аралык уюмдардын, жарандык коомдун жана башка субъекттердин биргелешкен күчүнүн натыйжасында гана жетүүгө мүмкүн.

5. Кыргызстан эл аралык укуктун субъекти катары эл аралык автордук укукту өнүктүрүүгө активдүү катышууга тийиш. Кыргызстан катышуучу болуп саналаган эл аралык келишимдердин ченемдери өз убагында улуттук мыйзамдарга имплементацияланып турууга тийиш. Юрисдикциядагы коллизиялык маселелер жана Интернетте автордук укуктарды коргоого карата колдонулган укуктар БУУ, ЕС, ЕАЭБ атайын мекемелеринин ж.б. «тармактык жамаат» эл аралык бейөкмөт уюмдарынын алкагындагы универсалдуу эл аралык макулдашуулардын ченемдерин бирдейлештирүү жолу менен чечүү зарыл.

6. Берн конвенциясынын эрежелериндеги: «белгиленген конвенциянын жоболорунан тышкары коргоонун көлөмү өлкөнүн мыйзамдары менен жөнгө салуу менен коргоого муктаж болгон анын укуктарын коргоо үчүн авторго берилүүчү коргоонун каражаттары менен бирдей» ошондой эле автордук укуктун объектине ээ болуунун мыйзамдуулук маселелерин, чыгармалардын оригиналдуулугун, өлкөнүн мыйзамдары боюнча коргоого муктаж болгон автордук укуктун объекттеринин корголгондугун аныктоодо колдонулууга тийиш.

Юрисдикциядагы коллизиялык маселелер жана Интернетте автордук укуктарды коргоого карата колдонулган укуктар БУУ, ЕС, ЕАЭБ атайын мекемелеринин ж.б. «тармактык жамаат» эл аралык бейөкмөт уюмдарынын алкагындагы универсалдуу эл аралык макулдашуулардын ченемдерин бирдейлештирүү жолу менен чечилүүгө тийиш болгон бир катар татаал маселелерди камтыйт.

Маалыматтык ортомчу талаш-тартыштуу контентти өзүнүн Интернет-ресурсунан блоктоого, ошондой эле маалыматтык ортомчу тарабынан берилген кызматтарды пайдалануу менен укук бузууга жол бергендиги болжолдонуп жаткан адамга мындай арызды алгандыгы жөнүндө билдирүүгө тийиш.

7. Укук бузду деп болжолдонуп жаткан адам маалыматтык ортомчуга автордук укуктун талаш-тартыштуу объекттерин пайдаланууга тиешелүү укуктарынын бар экендигин ырастаган маалыматтарын арыз берүүчүгө берүү үчүн жөнөтүүгө укуктуу.

Эгерде укук бузган адам көрсөтүлгөн иш-аракеттерди ага билдирүү келип түшкөндөн тартып 10 күндүн ичинде жасабаса, маалыматтык ортомчу талаш-тартышуу контентти өзүнүн Интернет-ресурсунан өчүрүүгө милдеттүү. Автордук укуктун объекттерин мыйзамсыз пайдалануу менен келтирилген зыян арыз берүүчү тараптан жарандык-укуктук тартипте өндүрүлүшү мүмкүн.

8. Эгерде укук бузган адам маалыматтык ортомчуга каршы пикирин жиберсе жана автордук укуктун талаш-тартыштуу объекттерине тиешелүү укуктарынын бар экендигин ырастаган маалыматтарды берсе, маалыматтык ортомчу арыз берүүчүгө каршы пикирди жөнөтөт жана кандайдыр бир иш-аракеттерди жасоону токтотот, укук бузган адам менен арыз берүүчүнүн ортосундагы талаш-тартыш соттук тартипте чечилүүгө жатат.

Эгерде арыз ээси өзүнө карата укуктарын бузду деп болжолдонгон адамдан каршы пикир түшкөндөн тартып 15 күндүн ичинде сотко доо арызын бербесе, анда маалыматтык ортомчу өзүнүн Интернет-ресурсунда талаш-талаштуу материалдарды ачып берет. Бул учурда, адамга, укук ээсине, маалыматтык ортомчуга келтирилген чыгымдар жарандык-укуктук тартипте арыз ээсинен өндүрүлүшү мүмкүн.

9. Интернетте автордук укук бузулган учурда «тармактык» деп аталган мамилелердин субъекттеринин чөйрөсү, алардын ролу жана жоопкерчиликтин бөлүштүрүлүшү жарандык гана эмес, административдик жана жазык мыйзамдарында дагы мыйзамдуу түрдө бекитүүнү талап кылат.

10. Кыргыз Республикасынын «Автордук укук жана чектеш укуктар жөнүндө» Мыйзамынын 4-беренесиндеги «чыгарманы кайра чыгаруу» деген түшүнүктү төмөнкүдөй редакцияда баяндоону сунуштайбыз: «чыгарманы кайра чыгаруу - чыгарманын же анын бир бөлүгүнүн бир же андан ашык нускаларын кандай гана болбосун материалдык формада, анын ичинде санарип түрүндө, үн жана көргөзмө жазма түрүндө даярдоо; эки өлчөмдүү чыгарманын бир же андан көп нускасын үч өлчөмдө жана үч өлчөмдүү чыгарманын бир же андан көп нускасын эки өлчөмдө даярдоо; чыгарманы ЭЭМдин эсине жазуу да кайра чыгаруу болуп саналат;

11. Интернетке байланыштуу чыгармаларды жайылтуу укугу мурунку салттуу чечмелөөгө караганда кыйла кеңири чечмелениши керек.

Интернетте чыгармаларды жайылтуу деп колдонуучулардын чыгармаларга жеткиликтүүлүгүн жана аларды көчүрүп алууну жеңилдеткен ар кандай иш-аракеттерди түшүнүү керек.

12. Электрондук китепканалардын укуктук статусун мыйзамдуу аныктоо керек. Автордук укуктун бузулушун четтетүү максатында китепкана багытындагы чыгармаларды пайдалануу жөнүндө жүйөнү колдонуунун негизинде кадимки веб-сайттын (Интернеттеги маалыматтык ресурсту) электрондук китепканадан айырмалоонун так критерийлерин белгилөө зарыл.

13. Кыргызстан катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдердин ченемдерин ишке ашырууга улуттук мыйзамдарда Интернеттеги автордук укук объектилерин коргоонун техникалык каражаттары түшүнүгүн кеңири ачып берүү, коргоонун техникалык каражаттарын укуктук жөнгө салууну киргизүү, ошондой эле автордук укук объектилерин коргоонун техникалык каражаттарын айланып өткөндүгү үчүн жоопкерчиликти караштыруу талап кылынат.

14. Илимий изилдөөлөрдүн натыйжалары Интернеттеги автордук укукту коргоо жаатында Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарынын колдонуудагы ченемдерин системалаштыруу, ошондой эле Интернеттин трансчекаралык мүнөзү менен татаалдашкан изилденүүчү чөйрөнүн эл аралык жөнгө салуу натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн өбөлгөлөрдү түзөт.

15. Изилдөөнүн натыйжалары Интернеттеги автордук укукту коргоо жаатында Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарын андан ары иштеп чыгууга жана системалаштыруугатүрткү берет. Андан тышкары, чыгарылган корутундулар жана алынган натыйжалар мамлекетке автордук укук жаатындагы Кыргызстан кошулган эл аралык ченемдерди улуттук укук системасына өз убагында айкалыштырып жүзөгө ашырууга жардам берет.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ИЛИМИЙ МАКАЛАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Арзыматова Э.Б. Интернет түйүнүнүн мыйзам чыгарууда жакшыртууну жөнгө салуу жаатындагы укуктары [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Вестник КГЮА –2016. –№4. –76-78бб.
2. Арзыматова Э.Б. Значение технических средств защиты объектов авторских и смежных прав в сети интернет [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Вестник КГЮА –2016. –№4. –78-81бб.
3. Арзыматова Э.Б. Международное правовое регулирование авторских прав в Интернете: [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Modern Science – 2018. –12-2. –13-16бб.
4. Арзыматова Э.Б. Проблемы неправомерного использования в сети Интернет объектов охраняемых авторским и смежным правом: [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Научные труды академии МВД КР им.генерал-майора милиции Алиева Э.А. –2019. –№1. – 3-8бб.
5. Арзыматова Э.Б. Вопросы ответственности интернет провайдеров: [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Modern Science – 2019. –10-3. –26-31бб.
6. Арзыматова Э.Б. Права на распространение в интернете: [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Вестник КГУСТА.– № 4 (66). – 2019. –609- 613бб.
7. Арзыматова Э.Б. Проблемы нарушений авторских прав в интернете: [Текст] / Э.Б. Арзыматова // Вестник КГУСТА.– № 4 (66). – 2019. –614-617бб.

Арзыматова Элиза Бактыбековнанын «Интернет тармагындагы автордук укуктарды коргоо: эл аралык укук жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдары» диссертациянын темасында юридикалык илимдер кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн талапкер 12.00.10 – европалык укук; эл аралык укук 12.00.14 – административтик укук, финансылык укук, маалыматтык укук адистиктери боюнча жазылган диссертациялык изилдөө ишинин

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: автордук укук, Интернет тармагы, интеллектуалдык ишмердик, маалымат, маалыматтык технологиялар, эл аралык ченемдер, эл аралык келишимдер.

Диссертациялык изилдөөнүн объекти интернет глобалдык тармагындагы укуктук камсыз кылуу жана автордук укуктарды коргоо процессинде топтолгон коомдук мамилелер болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн предмети автордук укуктардын коргоолуучу объектерин пайдаланууда интернет тармагында келип чыккан укуктук мамилелерди эл аралык укуктук жөнгө салуунун ыктарына жана ыкмаларына тиешелүү доктриналдык булактардын жоболору, эл аралык укуктун ченемдери, колдонуудагы мыйзамдардын ченемдери жана Кыргыз Республикасынын жана чет мамлекеттердин сот практикасы болуп саналат.

Диссертациялык иштин максаты интернет тармагында автордук укуктарды пайдаланууда аларды коргоо чөйрөсүндөгү эл аралык укуктун принциптерин, эл аралык келишимдердин жоболорун, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын, сот практикасын кылдат талдоо, ошондой эле жогоруда көрсөтүлгөн чөйрөдөгү мыйзамдарды өркүндөтүүнүн зарылдыгын негиздөө болуп саналат.

Изилдөөнүн методдору диалектикалык таанып-билүү методу, жалпы илимий жана атайын таанып-билүү методдору, атап айтканда, талдоо жана синтез, системалуу-түзүмдүк, формалдуу-логикалык, салыштырма-укуктук, статистикалык ж.б. методдор болуп саналат.

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы. Интернет аркылуу автордук укуктун объекттерин пайдалануу менен байланышкан эл аралык-укуктук жөнгө салуу, Интернет тармагында топтолгон коомдук мамилелерге карата эл аралык укуктун таасири, эл аралык укукту өнүктүрүүдөгү Интернеттин таасири боюнча маселелердин топтому баяндалат. Изилденип жаткан чөйрөдө эл аралык-укуктук жөнгө салуу көйгөйлөрүн аныктоо, бул көйгөйлөрдү чечүү ыкмалары азырынча биздин мыйзамдарда жок болгондуктан, ушул изилдөөнүн жаңылыгы жогоруда баяндалгандар менен бекемделет.

Пайдалануу даражасы жана колдонуу чөйрөсү. Диссертациянын негизги жоболору Интернет аркылуу автордук укуктун объекттерин пайдалануу менен байланышкан укуктук мамилелерди эл аралык-укуктук жөнгө салуу механизмдерин иштеп чыгууга багытталган; интеллектуалдык менчикти коргоо чөйрөсүндөгү мамлекеттик орган тарабынан; жогорку окуу жайларда «Эл аралык укук», «Автордук укук», «Интеллектуалдык менчик укугу» ошондой эле «Маалыматтык укук» дисциплиналары боюнча курстарга лекция окууда пайдаланылышы мүмкүн.

РЕЗЮМЕ

диссертации Арзыматовой Элизы Бактыбековны на тему «Охрана авторских прав в сети Интернет: международное право и законодательство Кыргызской Республики» на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – международное право; европейское право; 12.00.14 – административное право; финансовое право; информационное право.

Ключевые слова: авторское право, сеть Интернет, интеллектуальная собственность, информация, информационные технологии, международные нормы, международные договоры.

Объектом диссертационного исследования являются общественные отношения складывающиеся в процессе правового обеспечения и охраны авторских прав в глобальной сети Интернет.

Предметом диссертационного исследования являются положения доктринальных источников касающихся приемов и способов международно-правового регулирования правоотношений, возникающих в сети Интернет при использовании охраняемых объектов авторского права, нормы международного права, нормы действующего законодательства и судебная практика Кыргызской Республики и зарубежных государств.

Целью диссертационной работы является тщательный анализ принципов международного права, положений международных договоров, законодательства Кыргызской Республики, судебной практики в сфере охраны авторских прав при использовании их в сети Интернет, а также теоретическое обоснование необходимости совершенствования законодательства выше указанной сфере.

Методами исследования явились диалектический метод познания, общенаучные и специальные методы познания, в частности, анализ и синтез, системно-структурный, формально-логический, сравнительно-правовой, статистический и др.

Полученные результаты и их новизна. Выражается в изучении комплекса вопросов международно-правового регулирования, связанных с использованием объектов авторского права посредством Интернет, влияния международного права на общественные отношения, складывающиеся в сети Интернет, влияния Интернета на развитие международного права. Выявление проблем в международно-правовом регулировании исследуемой сферы, способы решения этих проблем в нашем законодательстве пока отсутствуют, чем обусловлена новизна данного исследования.

Степень использования и область применения. Основные положения диссертации предназначены для разработки механизмов международно-правового регулирования правоотношений, связанных с использованием объектов авторского права посредством Интернет; могут быть использованы государственные органы в сфере охраны интеллектуальной собственности; чтения курса лекций по дисциплинам «Международное право», «Авторское право», «Право интеллектуальной собственности», а также «Информационное право» в высших учебных заведениях.

SUMMARY

theses by Arzymatova Eliza Baktybekovna on the topic "Protection of Copyright on the Internet: International Law and the Law of the Kyrgyz Republic" for the degree of candidate of legal Sciences in the specialty 12.00.10 - international Law; european law 12.00.14 - administrative law; financial law; information law.

Keywords: copyright, Internet, intellectual property, information, information technology, international norms, international treaties

The object of the dissertation research is social relations developing in the process of legal support and copyright protection in the global Internet.

The subject of the dissertation research is the provisions of doctrinal sources concerning the techniques and methods of international legal regulation of legal relations arising on the Internet when using protected objects of copyright, the norms of international law, the norms of current legislation and the judicial practice of the Kyrgyz Republic and foreign states.

The purpose of the dissertation is a thorough analysis of the principles of international law, provisions of international treaties, legislation of the Kyrgyz Republic, judicial practice in the field of copyright protection when using them on the Internet, as well as a theoretical justification for the need to improve legislation in the above mentioned area.

Research methods: the dialectical method of cognition, general scientific and special methods of cognition, in particular, analysis and synthesis, system-structural, formal-logical, comparative legal, statistical, etc.

The results obtained and their novelty. It is expressed in the study of a set of issues of international legal regulation related to the use of copyright through the Internet, the impact of international law on public relations emerging on the Internet, and the impact of the Internet on the development of international law. Identification of problems in the international legal regulation of the studied sphere, methods of solving these problems in our legislation are not yet available, which determines the novelty of this study.

The degree of use and scope. The main provisions of the thesis are intended to develop mechanisms for international legal regulation of legal relations related to the use of copyright objects via the Internet; can be used by the State Service of Intellectual Property and Innovation of the Kyrgyz Republic; lecturing in the disciplines of "International law", "Copyright", "Intellectual Property Law", as well as "Information Law" in higher education.

Арзыматова Элиза Бактыбековна

**ИНТЕРНЕТ ТАРМАГЫНДАГЫ АВТОРДУК УКУКТАРДЫ КОРГОО:
ЭЛ АРАЛЫК УКУК ЖАНА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
МЫЙЗАМДАРЫ**

юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

Авторефераты

Кагаздын форматы 60x84 1/16. Көлөм 1,5 о.б.б.

Тираж 100 экз. Заказ №51

Бишкек ш. Малдыбаева көчөсү, 34, б

Н.Исанов атындагы Кыргыз мамлекеттик курулуш
транспорт жана архитектура университети